

Kapolar

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Kapolar KAPOLAR

Ölüm ýassygynda ýatan Iwan Turgenew L.Tolstoýa ýalbaryp şeýle hat ýazypdy:

“Döredijiligiňiziň iň öndümlü ýyllaryny dünýä üçin hiç hili many aňlatmaýan dini häkimiýetiň güýjüne sarp etmäh, edebiýata dolanyň, siziň zehiniňiz şunda...”

Türkiýede soňky 11 ýylda dinçi häkimiýetiň güýji üçin galam oýnadýan köp sanly žurnalistimiz bar. Şindi bulara näme diýip näme aýtmaly? Nähili garşylyk bermeli?

Şuny anyk bilýärin...

Taryh – her dürli yňdarma zorluklara boýun egenlere garşy ýowuz daraýar. Men ýene-de boýun egen ýazyjylary ikä bölýärin. Biri...

Güýç, wezipe, şan-şöhrat, pul, bähbit üçin hiç zatdan gaýtmaýan, bulara ýetip bilmek we bulary elinde saklamak üçin hemme zada kaýyl gelýän, munuň üçin öňündäki herkesi depgiläp geçen, söýgi, dostluk, wepa, minnetdarlyk ýaly zatlary bilmeýän, diňe özüni bilýän yňdarmalar...

Ýagny, “Kapolar.”

■ Biziň «kapalarymyz»

Nämedir, kimdir bu “kapolar” bilýärsiňizmi?

Nasistler (nemes faşistleri) konslagerlere toplaýan bendileriniň arasyndan özlerine hyzmat edäýjek adamlary saýlap alýan ekenler. Bulara «Kapo» diýipdirler.

Emma “Kapo” konslagerler bilenem çäklenenokdy, Gitler 1933-nji ýylda häkimiýetini perçinländen soň jöhitleleri belli-belli raýonlarda-gettolarda toplamaga başlady, olara gözegçilik eder ýalam bir jöhidi belledi. Ýagny, nasistler bilen işleşýän jöhidi. Olara “Kapo” diýilýärdi...

Ýagny, kapolary ýönekeý bir dönük hasaplap geçäýmek bolmaz:

olar zalym şeýtanyň eteginden ogşap ähli mukaddeslikleri satan «ruhy taýdan bendi» kişilerdir.

Biziň nukdaýnazarymyzdan mesepe şu:

“Kapo” diňe ýazuw-bozuwdan baş çykaryan biri däl, ol gurulan hapa döwräniň içinde meýletin giren banditçilikli toparyň agzasy.

Görnetin we bilkastlaýyn şekilde informasiýa bulam-bujarlygyny döredýän psiholok uruş jansyzy.

Mysal üçin:

«Odatv» operasiýasynyň başlamagyna sebäp hökmünde görkezilen polisiýanyň maglumatnamasy bar. Maglumatnamada aýdylyşyna görä, «Haliçde ýaşayn simonlar» kitabyny Hanefi Awjy däl-de, men ýazanmysym! Maglumatnama bu aýyplamasyny metbugatda çap edilen otuz iki makalama salgylanyp öňe sürdi.

Kim bu kişiler? Alper Görmüş, Ýigit Bulut, Rasim Ozan Kütahýaly, Önder Aýtaç...

Besdir.

Aslynda olar meniň bu kitabyň meňki däldigini gaty gowy bilýärdiler. Olaryň düýp maksady jemgyýetçiligi «Odatv» operasiýasyna taýýarlamakdy. Yzyndanam polisiýa bu ýokarda agzalan otuz iki makalany subutnama hökmünde görkezip, bizi türmä dykdy.

Ýagny, bu peläketler žurnalist däl, hakyky kapodylar. Döwür üýtgedi. Bugün olar Hanefi Awjyny we onuň agzalan kitabyny öwüp, ýere-göge degirenoklar!

Hawa, nasistler adamzat taryhyň iň ýowuz zalymlygyny amala aşyranda «kapolardan» peýdalandy we jöhitler muny hiç wagt ýatdan çykarmady.

Ýeri...

«Siliwri konslagerine» atylan ýüzlerçe kişi ýaramazlygyň ww bigaýratlygyň simwolyna öwrülen biziň kapolarymyzy ýatdan çykararmyka? Olar suduň öňüne kellelerini ýalaňaçlap jogap bererlermikä?..

■ Žurnalistleriň soraga çekilmegi

Häkimiýetiň yňdarma oýunbazlygyny görmän, gaýtam her dürli

gözboýagçylyklara ýazgylary bilen arka çykýan ikinji topar ýazyjylar bar. Olaryň jezasy nähili bolmaly?

Bular düýn arkasynda durulan premýer-ministr Erdogan babatynda uly lapykeçlige düşdüler. Ýeri, “ýalňyşlaryna düşündiler” diýip, “kabul” edip bilerismi? Ýogsam, olary-da “jogapkärçilige çekmelimi”?

Türkiýe juda ýowuz syýasy synagdan geçýär. Şonuň üçin şindi ýazjaklarym “bolan zatlary ýuwmarlaýar” diýip köp kişiniň garşylygyny alybam biler.

Emma men “pikir ýalňyşlygynyň” diňe şeýle “jogapkärçilige çekilmeginiň” tarapdary.

Muňa Fransiýadan mysal bereýin:

Moris Barres durnuksyz häsiýetli dönükleriň biridi!.. Ol 1918-nji ýylda «Dada manifestini» çap etdi. Dadaizm – döp bolan ýörelgelere we estetiki lezzete garşy, bir tarapdanam hem dil, hem ahlak taýdan ýa-da her dürli jemgyýetçilik düzgünine garşy täze akymyň adydy.

Marsel Dýuşanyň pissuary, Fransis Pikabianyň biýziň (холст) üstüne syýa (mürekkep) dökmegi ýaly işler dadaizmiň önümidi.

Breton, Aragon ýaly dadaistleri (has soňragyň sýurrealistleri) täsiri astyna alan hut şu Moris Barresdi!

“Azat Adam” we “Berenikanyň bagy” ýaly jemgyýetçilik gurluşynyň nogsanlyklaryny orta çykarýan, dowam edýän düzgüni gazaply tankyr edýän we hatda topalaňa çagyryýan kitaplary ýazdy.

Nämeleri ýazanokdy:

“ – Durmuş ýoluna agzyna paýys sözler alman girýän ýaşlar barada kän bir gowy pikirim ýok.

– Ýigrimi ýaşda köp zady inkär etmek – öndümliligiň görkezijisidir.”

Birdenem:

Ýaşlygynda köp zada garşy çykan, anarhist, sosialist, ateist Moris Barres orta ýaşa geldi welin, ugruny üýtgedip, konformist boldy duruberdi.

Bulam az bolýan ýaly «Dreýfus» dawasynda yzagalak pikirliileriň-dinçileriň hataryna geçdi.

«Watanperwerler» bileleşigini gurup, intellektuallara garşy

söweş yglan etdi.

Dadaistler, ine, hut şu Moris Barresi gaýybana jogapkärçilige çekmek üçin sud mejlisini geçirdi. Sud mejlisiniň başlygy A.Breton, iki kömekçisi T.Frenkel, F.Dewal dagylardy. Prokuraturanyň wekili bolsa R.Dessaignedi.

Ikiýüzli Moris Barresiň aklawjy wekili bolup L.Aragon çykys etdi.

Sud mejlisiniň näme karara gelendigini ýazyp durjak däl, ýalňys düşünilip bilner.

Hawa...

Men diňe şular ýaly “etiki” sud mejlisleriniň bolmagyny arzuwlaýaryn. Aslynda muny çyn ýürekden isleýäris...

■ Kamýu bilen Sartryň çekişmesi

Käşgä...

Şeýle çekişmeleri gurap bilsedik:

Alber Kamýu bilen Sartr Fransiýanyň nemes faşistlerine garşy goranýan günlerinde tanyşdy. Dostlaşdylar. Umumy pikirleri kändi: faşistik basybalyjylara garşy göreşmek ýaly...

Ikinji jahan urşunyň tamamlanmagyndan soň azat-edijilik göreşi-de öz-özünden ýatdy we olar aýry-aýry syýasy pozisiýany eýelediler. Kamýu Sartryň işçiler synpyna tankydy nukdaýnazary bolmadyk badyhowa çemeleşme bilen garaýandygyny aýtsa, Sartr hem öz gezeginde Kamýunyň içi boş demokratik şygarlar bilen Günbatar imperializmini goldaýandygyny aýtdy.

Kamýu bilen Sartryň arasyndaky çekişme diňe ellinji ýyllaryň Fransiýasynda däl, eýsem dünýä intelligensiýasynyň arasynda-da seslenme dörettdi.

Bu barada jikme-jik maglumatlara girip durjak däl.

ABŞ-nyň görnükli çepçi syýasatçylaryndan Stiwen Bronneriň ýazan «Kamýu. Bir ahlakçynyň portreti» kitabyny okanyňda fransuz intelligensiýasynyň özara çekişmelerine haýran galmazlyk mümkin däl.

(Kamýu we Sartryň döwründäki çekişmeler üçin aýratynam Simona de Bouwaryň “Mandarinlerini” hökman okaň.)

Bizde bolsa çekişme – hakykaty gözlemekden we tapmakdan ötri,

öç almak maksady bilen guralýar.

Aslynda... iň soňky karary hemişe taryhyň belent sudy berýär...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 01.01.2014 ý. Publisistika